

Євгеній Романюк
студент 3 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: к. і. н., старший викладач. О. В. Маркевич

П. Й. Шафарик як славіст та вчений періоду словацького національного відродження

Павел Йозеф Шафарик є однією із ключових фігур словацького національного відродження XIX ст. Будучи представником романтичного напрямку словацької історіографії, він заклав основи як словацької історичної думки свого часу, так і слов'янської загалом. Його праці порушували питання етногенезу, ролі та місця слов'ян серед європейських народів. Під його егідою було закладено теоретичні основи словацького національного руху. Саме тому П. Й. Шафарик став яскравим представником словацького відродження і основоположником поняття «нація» серед західних слов'ян.

Мета дослідження полягає у висвітленні діяльності П. Й. Шафарика як видатного словацького будителя, його місця в словацькому національному відродженні та в суспільно-політичній діяльності того часу.

Словацький будитель отримав, як на той час, блискучу освіту – 1819 р. він закінчив Єнський університет. Це дозволило йому переїхати у містечко Нови Сад у Воеводині, де він одразу ж очолив місцеву гімназію. Саме в цей час його починають цікавити слов'янські аспекти минулого та сучасності, які згодом перетворилися у сферу наукових інтересів. Його служба сприяла інтелектуальному зростанню і невдовзі він знайомиться із провідними діячами сербського національного відродження – В. Караджичем та Л. Мушицьким. Окрім освітньої діяльності, він займався дослідженням джерел з історії слов'ян, переважно монастирського походження. 1826 р. друком виходить його перша праця «Історія слов'янської мови та літератури всіма нарідчями», в якій доводилося індоєвропейське походження слов'ян та їх помітний внесок у світову культуру. Важливе місце в цій праці займає словацьке питання. П. Й. Шафарик обґрунтував самостійність словацької мови. Це була практично перша об'ємна наукова праця з історії літератури і мови всіх слов'янських народів. Тому мало не одразу серед австрійських та німецьких наукових кіл з'являються звинувачення П. Й. Шафарика в науковій заангажованості, а також у русофільському панславізмі, позаяк його дослідження лежали в контексті «загальнослов'янського культурного

відродження». Однак будитель на цьому не зупинився і продовжив далі у цьому напрямку [5, с. 70-71].

Вже 1833 р. на запрошення Й. Юнгмана і Ф. Палацького, П. Й. Шафарик переїхав до Праги. За підтримки чеських письменників йому надали щорічну субсидію в 480 гульденів – на той час невеликої суми. Як згадується в численних розвідках, йому цих коштів вкрай не вистачало. Проте скрутне становище не завадило науковій діяльності П. Й. Шафарика. 1835 р. він стає відомою персоною і того ж року познайомився в Празі з російським славістом М. Погодіним. Між славістом і будителем налагоджуються тісні зв'язки. М. Погодін фінансово підтримував П. Й. Шафарика і навіть залучив до цієї підтримки М. Гоголя. В цей же час уряд Фердинанда I починає наступ на слов'янську консолідацію, окрім цього, здоров'я будителя значно похитнулося, про що він писав у своїх листах російському славісту.

Складні умови не завадили П. Й. Шафарику написати двотомну працю «Слов'янські старожитності» 1837 р. Дослідник опрацював свідчення про слов'ян в античних творах, західноєвропейських хроніках, руських літописах та фольклорних епосах. В цій праці П. Й. Шафарик висвітлював походження слов'ян та їх давню історію, також довів, що слов'янські мови виникли приблизно в I тис. н. е. Другий том порушував питання сусідства слов'ян. Так, П. Й. Шафарик обґрунтував, що слов'яни мали сусідські відносини з германцями, литовцями і навіть з галами. Саме з цими етносами, за свідченнями дослідника, слов'яни були творцями європейської культури, а також мали високий рівень господарського розвитку. Завдяки цьому розвитку, слов'яни в VI ст. почали здійснювати впливи на мадярські племена, які прийшли в Придунайські землі [1, с. 13-33].

Робота П. Й. Шафарика сприяла подальшій слов'янській консолідації. Філософське усвідомлення П. Й. Шафариком своєї слов'янської приналежності відбувалося в умовах гострої полеміки між західниками і слов'янофілами. Разом зі слов'янською консолідацією починає набирати обертів словацьке національне відродження. Але німецькі та мадярські історики почали вдаватися до шовіністичних нападів, що мало не тільки наукове, а й політичне значення. Все це було наслідком того, що автор включив слов'янські народи до системи європейських народів на принципах рівноправності. Саме це і викликало гостру критику в німецьких наукових колах, які обґрунтовували володіння цими землями династією Габсбургів та серед мадяр, які пояснювали володіння і приєднання словацьких земель із

своїх позицій, які більше нагадували виправдання. Самі ж «Старожитності» П. Й. Шафарика викликали позитивне схвалення серед слов'ян, що дозволило уникнути шовіністичних нападів. Більше того, цю працю переклали російською, польською і навіть німецькою мовою [3, с. 147].

На думку багатьох сучасних славістів, П. Й. Шафарик справедливо потрапив до кола відомих постатей всеслов'янського національного відродження. Це дозволило науковцям зарахувати його фундатором раннього панславізму. П. Й. Шафарик, попри використання німецької мови у більшості своїх праць, постав адвокатом слов'янських народів. Він розглядає культуру слов'ян як єдине ціле, що пояснювалося з позицій загального історичного минулого та правом на особисте майбутнє. Такий комплексний підхід у «Старожитностях» висвітлюють словацького будителя як фундатора «літературного панславізму». Позиція особистого майбутнього, за інтерпретацією П. Й. Шафарика, акцентує увагу на словацькій ідентичності, що захищає словацьке право культурного самовизначення. Однак П. Й. Шафарика більшість дослідників інтерпретують як ідеолога слов'янської культурної єдності, тому що в реальності він дотримувався австрославізму. Тобто він поділяв теорію об'єднання слов'ян у рамках монархії Габсбургів за умови визнання автономних прав слов'ян [2, с. 66].

1842 р. вийшла праця «Слов'янська етнографія». Вона містила відомості про культуру, статистику та історію слов'янських народів в цілому. В ній основним є мовне питання. Автор говорив, що «мова – відображення національного духу народу...». Написання цієї праці викликало позитивне схвалення серед європейських славістів. Так, І. Срезневський писав у листі на адресу М. Погодіну: «Шафарик для мене – ціла академія. Йому я більше за все зобов'язуюся, і сумніваюся, щоб хто-небудь ще міг мені так згодитися, як він...». В 1845 р. Т. Шевченко присвятив будителю свою поему «Єретик».

Важливе місце посідає і суспільно-політична діяльність П. Й. Шафарика. Дотримання позицій австрославізму позначилися і на його оцінці діяльності Миколи I, яку він різко засуджував, назвавши її «військовим деспотизмом». Завдяки цьому чеські панславісти відійшли від русофільських позицій. Остаточна концепція австрославізму була сформована напередодні 1848 р. Згідно цієї концепції, світоглядна філософія розвитку західних слов'ян у Шафарика виходила за рамки політичного панславізму та існувала лише у вигляді окремого елемента етнокультурної спорідненості [4, с. 200-210].

В цілому необхідно констатувати, що П. Й. Шафарик належить до кола видатних діячів словацького і чеського національного відродження. Його праці стали початком нового наукового підходу вивчення історії слов'ян та фундаментом для зростання чеського і словацького національного відродження.

Список використаної літератури:

1. Гильфердинг А. Ф. Западные славяне / А. Ф. Гильфердинг // Русская беседа. – 1858. – Т. 4. – Кн. 19. – С. 1 – 65.
  2. Мыльников А. С. Павел Шафарик – выдающийся ученый-славист / А. С. Мыльников. – М.: МЫСЛЬ, 1963. – 112 с.
  3. Лаптева Л. П. История славяноведения в России в XIX веке / Л. П. Лаптева. – М.: Индрик, 2005. – 847 с.
  4. Исламов Т. Т. Славянские матрицы: XIX век. / Т. Т. Исламов, И. И. Лециловская, З. С. Ненашева. – М.: Ин-т славяноведения и балканистики РАН, 1996. – Т. 2. – 294 с.
- Сурков А. А. Краткая литературная энциклопедия / А. А. Сурков // Советская энциклопедия. – М., 1962. – Т. 1. – С. 70 – 71.